

Magyar-román Szemle.

III. évfolyam.

Kolozsvár, 1897. január.

1. füzet.

A VÁNCSOK ÉS A VANCSFALVI JURÁK.

I. Közlemény.

Irodalmunknak ujabban örvendetes jelensége, hogy a román történelem vizsgálatának körét egyre jobban terjeszti s az eredet kérdésében szinte szenvedélyességig menő vita mellett teljes nyugodtsággal igyekezik tárgyalni a későbbi középkor oláh történetének oklevelek alapján nagyobb, sőt teljes biztonsággal megállapítható részleteit is. Erre törekedtem magam is, midőn Arad-vármegye monographiájában egybeállítottam azon vidék oláhságának történetét. Csánki Dezső a történelmi társulat kirándulásai alkalmával 1887-ben Hunyad és 1889-ben Máramarosmegye oláhságának elhelyezkedéséről szóló becses értekezésében mindnyájunknak, magyaroknak és románoknak egyaránt megmutatta azt az irányt, melyet e kérdésben, egyes vidékek multját kutatva, követnünk kell. Azóta két kötetet adott ki a Hunyadiak-korabeli Magyarország földrajzáról s ebben a sok ezer meg ezer adat közt úgy szólván alapeleltárát szolgáltatatta neemes esaládainknak, melyek közt az egykori oláh-telepítőket is keresnünk kell. Valóban köztük kell keresnünk a *magyarországi oláhságnak a középkor végén kimaqasló alakjait.*

Az egykori *kenézeket*, kik egy-egy vidék benépesítése körül különösebb érdemeket szereztek, királyaink állandó jószággal s magyar nemességgel tüntették ki. Máramarosban tulajdonkép az Anjouk rendezték a birtokviszonyokat. Ott 1339—1349. közt tíz esztendő alatt az oláhok közt valóságos kis forradalom ment végbe. A lakosság egy része kivándorolt Moldvába, hogy annak a kunok bukása óta jóformán bitang területén uj s a magyartól független hazát teremtsen magának. Nagy Lajos király használta ezt az alkalmat, hogy rendezze a vi-

szonyokat s a Máramaros keleti és északi nagyobb részében még inkább csak pásztorkodó és félig-meddig nomád-életet helyhezkösse. *Uj adományokkal* látta el azokat a birtokosokat, kik már az Árpádok korában szerzett javaikat Moldva kedvéért nem hagyták oda; többnyire kegyelmébe fogadta a visszatérőket, s jószágokkal jutalmazta a más vármegyékből oda telepedő urakat, szóval *nemes birtokos osztályt teremtett*, mely azon a végvidéken a *magyar állam eszméjének* híve és képviselője legyen.

Máramarosban ma is virágoznak egyes oláh családok, melyek boldogulásukat a nagy Anjounak köszönhetik; s ezen családoknak története a nemzetiségi kérdés szempontjából sem épen érdektelen. Alkalmam volt már 1889-ben átkutatni Szaplonczay Miklós máramarosmegyei alispán családi levelesládáját s megösmernedni ennek a családnak történetével, mely azon kezdődik, hogy I. Lajos 1365. febr. 2. Balkot, Szász fiát és máramarosi vajdát, ki Moldovában, honnan atyjával együtt bevándorolt, vére ontásával szolgálta a királyt, Máramarosban a konyhai uradalommal ajándékozta meg. *Cluj*

Ujabbán a *Váncsfalvi Jura-család* leveleivel ösmernedvén meg, nem tartom minden tanulság nélkül valónak, hogy bemutassam, az egykori oláh törzsfők ivadékai több mint félezer esztendő alatt hogyan éltek mint magyar nemesek, a nélkül, hogy már 1360-ban megdicsért „hű oláh“ voltukat meg kellett volna tagadniok.

1360. június 1. Nagy Lajos király hű oláhja (fidelis olahus) *Váncsok*, a Fark-Sztán fia, valamint *Váncsok* édes testvére *Niegra* s ennek gyermekei, *Ladomér*, *János*, *Dragomér*, *Hank*, *Dán*, *Manuel* és *Mihály* részére a máramarosmegyei *Váralja* oláh falunak (possessio olacalis) felét *uj adomány* czimén (novae donationis titulo) adta, hogy azt *Váncsok* és egyenes utódai tiszta nemesség jogán örök időnkig olykép használják és bírják, a mint javait az országnak többi igaz és természetes nemese élvezi és használja.

Az *Iza* völgyét, melyre már is romokban tekintett le a *Váraljá*hoz tartozó vár, még 1405. nov. 6-án is *kászói kenéségnek* nevezi *Zsigmond* király, midőn meghagyja a *leleszi konventnek*, hogy *Kászói Vinczét*, *Drágost*, *Sándort* (kit ma-

gyarosan ír így) és Budot, Görhos Sándor, Szaraszói András, Nemes Mihály, *Váncsokfalvi* János (a Hank fia), Szarvaszói Fülöp, vagy Szirbfalvi Dragomér Péter, mint király képe jelenlétében iktassa be Balotafalva, Budfalva, Patak, Fejérfalva, Kalinfalva és Vinczfalva birtokába. A konvent Szarvaszói Fű öp királyképe mellé a maga részéről Mihály papot küldvén ki, ezek nov. 26 án a nevezetteket a 6 falu uradalmába ellenmondás nélkül be is iktatták, miről a konvent decz. 18. tett jelentést. A határrészek közt *Kajtármező, Kerekmező, a Mára vize, Királykút, Sópatak, Fenyőmag* (erdőrész), *Mókuspatak, Nádas, Hidegfürdő* (melynek közelében régi sóbányák vannak), *Mocsárosmező, Nyires, Avas, Kenhát-hegy, Tiszakő* (szikla), *Turcsád* stb. mutatja, hogy az oláh kenézségben még az alárendelt helynevek is *magyarok*, vagy legalább *magyaros képzésűek* voltak.)

Ez oklevélnek tárgyunkra nézve való fontossága abban áll, hogy úgy szólván őseredetiségében mutatja be az itt először megnevezett Váncsokfalvát, ha egyelőre csak Váncsok fiainak nevében is. Váncsok unokaöcsesei közül János (Hank fia) és Dán mindenesetre ebben a faluban telepedtek le s ezt tették azon uradalom fejévé, melyen keresztül folyt az Iza. 1405-ben már mindenesetre a Jánosé volt Váncsfalva, sőt kétségtelenül a családhoz tartozott a környék néhány más faluja is; csak a királyi elösmerés hiányzott még, de ez sem sokáig. 1412-ben ugyanis Zsigmond király Dán fiának Jánosnak és testvérének ajándékozta minden királyi joggal *Nánfalvát*, mely Váncsokfalváról délkeletre, az Iza jobbpartján feküdt s mely a Dáné és öcseié volt ugyan azelőtt is, de lakosai időközben odahagyták. 1414-ben e két falun kívül a családnak már a Váncsfalva és Rónaszék közt eső *Disznópatakán* is voltak jószágai. Váncsokfalvának (oláhosan Oncicescinek) jelenleg 355, Nánfalvának 2236 és Disznópatakának 2495. a háromnak tehát együttvéve 5086 kataszt. hold a határa. Hatodfélszáz esztendő előtt is körülbelül ennyinek meg-

1) A helynevek nagyrészt a leleszi konventnek 1730. s Máramarosvármegyének 1795. évi átirója nem tudta elolvasni; így pl. *Váncsokfalvát* olvasott *Váncsfalva* helyett, mely ma Budfalvának része. A: eredeti oklevél az orsz. levéltárban van. (Dl. 2877.)

művelése várt Váncsok fiaira. 1414. július 1. Zsigmond király meghagyta a leleszi konvetnek, hogy *Váncsokfalvi Vánc* János Nánfalva, Váncsokfalva és Disznópatak nevű falujának határát bejárják, mit Jakab fráterrel és Farkasrévi Andrással, mint a király képével együtt aug. 17. a konvent meg is tett. A határjárásba *Farkasrév* falu felől fogtak s ott a *Királykutja* nevű forrást jelölték meg mint határt; azután északfelé a *Fehér-Iza* folyót, s a *Musdalusberek* hegy gerinczét; majd nyugaton a Disznópatakáról a Királykutja felé vezető (a mostani sziget-rónaszéki) utat s odább magát a *Disznópatakát* s e patakon túl a *Határpatakát* jelentették ki határuul egészen annak a forrásáig. Tovább menve a *Kerektó* és a *Sóstó* nevű tavak, majd ismét keletfelé a *Bércz* (Byerch) mocsara s egészen eredetéig a *Somlókut* szolgált határuul. A Bérczen túl a Váncsok birtoka a (rónaszéki) sóbányákba vezető disznópataki utig terjedt, jóval odább pedig a *Kosztapatakáig* s attól ismét jókora távolságban a *Köberek-hegyig*, melyen át ut vezet. Innen délfelé kanyarodva, majdnem eredetéig a *Fényespataka* a határ, azoktól pedig a *Szarvaspataka*, vagy más nevén *Csorbapataka*. Onnan megint a birtokot középtűt metsző *Fejér-Izához* tért vissza a határ s ment a *Füredők* felé, hol a *Monostorpataka* a Fejér-Izába szakad; a határ egy hegyen való eredetéig mindenütt ezt a Monostorpatakát követte, honnan tovább tartott a *Bereg-hegyig* egészen a *Debreczenmezeje* (Debruchenmezeie) s onnan a *Gyürkemezeje* nevű mezőig, majd az *Egres* (máskép *Száraz-*) *patakáig*, onnan a *Máramaros* folyóig (a Mára vizéig) s így tér vissza arra a helyre, hol a határjárást kezdték.

Ezek az általában véve tősgyökeres magyar helynevek eléggé bizonyítják, hogy magyar volt maga a föld, ha oláhul beszélt is a népe s hogy a nemes, akármilyen volt is az anyanyelve, mint a szent korona tagja, még a helységek, dűlők és határrészek elkeresztelésében is a magyar állam eszméjének hódolt. Ha itt-ott oláhos a név, az összetétel mindjárt megadja magyaros jellegét, pl. *Váncsokfalva*, *Nánfa'va* stb. nevében. Ezek a „hű oláhok,” Váncsok fiai, a pusztán talált vagy ujonnan alapított és megszállt helyeket maguk s általában mindenütt magyarosan jelölték meg, a nélkül, hogy elmentébe jöttek volna önmagukkal és származásukkal. A me-

gyei élet, mely Máramarosban csak a XV. század elején fejlődött ki igazán, megtéremtette a magyar közszellemet s ez lelkesítette az oláh származású nemeseket is.

1448. febr. 9. megyének Szigeten tartott közgyűlése Semperdi István mestert, mint homo regiust adta Jakab fráter, a leleszi konvent embere mellé, hogy beiktassák *Váncsok* Hankot és Lodomért, valamint Hank fiát, Jánost, ezeket a *váncsokfalvi oláhokat* Váralja felének birtokában, melyet őseik 1300-ban új adományképen kaptak. 1450-ben a Váncsokfiak a Disznópatakától odább éjszakra eső karácsonfalviakkal egyezkedtek. 1464. jun. 7. Balázs leleszi prépost bizonyította, hogy Farkasrévi *Löke* (Lewke) Péter a maga és testvére, valamint *Karácsonfalvi* Péter nevében bemutatta a királynak azt a paranesát, melylyel *Porkoláb* András-t s feleségét Mártát eltiltotta Karácsonfalva megszerzésétől, a prépostságot pedig attól, hogy őket beiktassa. — Valami rokonságban állhattak a *Tatolok* a Váncsokokkal, mert ezeknek iratai közt találom, hogy 1469. május 9-én Máramarosvármegye, élén Lőrincz deák huszti várnagygyal és alispánnal, kirvai *Tatol* (Thatwi) Mihály vádjára, mely szerint fogságának idejében farkasrévi *Löke* (Lewke) Mihály és Péter elvették az ő karácsonfalvi részjóságát s ott neki 300 frtnyi kárt okoztak, keresztelő Szent János napjára (jun. 24.) tárgyalást tűzött ki. A *Tatolok* különben az *Ilholciaiktól*, Taracz, Gányafalva, Karácsonfalva, Boczkó és Lonka részbirtokosaitól származtak, kiket már 1419. mint máramarosi oláhokat említnek. 1474-ben Máramarosvármegye alispánja és szolgabírái előtt egyrészt Váncsfalvi János, Péter, Nemes és Dán másrészt Váncsfalvi Illés, Tivadar, György és Mihály Nánfalvát és Disznópatakát négy részre osztották, olykép, hogy egy rész jusson Váncsfalvi *Nemes* Jánosnak és Péternek, a másik *Danes* Illésnek és Tivadarnak, a harmadik *Váncsfalvi* Györgynek és Mihálynak, a negyedik pedig *Vancs* Györgynek. Száz forinttal kívánták sujtani a családnak azt a tagját, ki ellene mondana a beiktatásnak, mely azonban ellenmondás nélkül megtörtént.

Igy tehát 1478-ban Vancsok törzséből már határozottan kivált ez a négy család; a váncsfalvi és dragomérfalvi *Dancsok* pár évvel azelőtt, 1468—1471. is szerepeltek; az oláh

származásúaknak mondott *Nemesek* 1434. már Hernácsfalván s 1437-ben Gyulafalván is földesurak voltak; a *Váncsok* és *Váncsfalviak* az oldalágak szerint szintén megkülönböztették magukat.

1488. okt. 14. Máramarosvármegye 4 szolgabírája és 8 esküdtje egyrészt *Váncsfalvi* György és testvére Mihály, másrészt pedig Rodnai Laczkó közt a miatt tartott vizsgálatot, hogy voltaképen ki ölte meg *Czogha* Jánost. Valami rokonságot tarthattak a Váncsok nemes szarvaszói *Görhes* Jánossal is, mert irataik közt találjuk II. Ulászlónak azt a levelét, melyel 1506 jun. 24. hű szolgálataira való tekintetből neki adja a magvaszakadt nemes *Dvoresics* Lénárdnak a máramarosi Szarvaszó faluban levő részét. A Görhes-család különben Máramarosban már 1468 óta szerepel s 1498. június 6.-án *Váncsfalvi Dán* szarvaszói *Görhes* Jánossal és szlatinai Nán Péterrel, mint szolgabíróval, valamint Kereki Boldizsár és Nagy Tamás alispánokkal együtt tárgyalta a *Visó*-családban támadt peres ügyet.

1508-ban II. Ulászló király *Váncsfalvi* György, Dán, Tivadar, Lukács és Ferencz nemeseknek hűséges szolgálataikért minden hozzátartozókkal együtt új adományul adta az egész Váncsfalva, Nánfalva és Disznópataka falvakat, melyeket atyjuk után különben is békésen bírtak. Az itt említett Györgyöt tartja a Jura-család a maga ősének, „Mivel ugyanis — szölt Máramarosvármegye 1751-ben — a család ezen Györgyről, mely *oláh nyelven Jurát jelent*, a mai napig bitorolta a Jura-nevet és mivel a nevezett javakban a legrégebb időktől fogva békés birtokos, adományos nemesnek kívánja magát tekinteni; továbbá mivel igazolta, hogy az említett uradalom az övé volt s most is az, a vármegye valóban elősmerte a Jura-családnak Györgytől való származását s a Jurákat a vármegye valóságos és kétségtelen nemesei közé iktatta. Egyébiránt a György oláhos Jura neve 1525-ben már csakugyan közkeletű. Igy 1525. ápril 25-én Máramarosnak Szigeten tartott törvényszékéből Vajnaki Mirese Jakab alispán, *Vancsovai* Dán, Dragomerovai Deák Tivadar, Szarvaszói *Görhes* Mihály és Kriesovai Sztojka Miklós szolgabíró Jódi *Jurának* és testvéreinek Manajla s a Bardvai Gavrilla ellen való ügyében a fe-

leket olykép egyeztetette, hogy Manajla a Jódi István véletlen megöletése miatt támadt pör kellemetlen emlékeinek elhárítása végett 32 $\frac{1}{2}$ frt vérdíjat fizessen a Jódiaknak. Az ezen oklevélben említett Vancsovai Dán szolgabíró tulajdonképen *Váncsfalvi* Dán, a mint Dragomerova alatt is Dragomérfalva, Kriesova helyett Kriesfalva, Bardova helyett Bárdfalva állt régebben, sőt gyakran ezután is. Mindez, továbbá a régi Jódi-családban a Jura, a Bárdfalviban a Manajla és Gavrilla nevek használata eléggé mutatja, hogy az oláh nyelv az oláh eredetű nemeseknél korántsem szorult háttérbe.

1584-ben már határozottan Jurákat említ a vármegye, mikor Szigeti Antal és Petrovay Péter alispánok felosztották *Váncsfalvi* Györgynek Váncsfalván, Nánfalván, Disznópatakán és Rozalyán levő javait Feltikától, Dolhay János leányától született gyermekei, *Jura* Péter és Tamás, valamint György testvéreinek, Tamásnak özvegye, Magdolna és középsőapsai Apsa János felesége, Ágnes közt. Az itt említett nemes *Váncsfalvi Jura* Péter 1558. május 17. Jódi János, fejeérfalvi Ficze Jakab, szlatinai Mán János és Huszti Deák Máté szolgabírák előtt fejének váltsága végett s egyéb okok miatt hat népes sessióját 100 forinton Szigeti Vas Antal máramarosi alispánnak zálogosította el. Ezen telkek közül három volt Nánfalván s ugyanannyi Rozavlyán; amazokon Jan György, Jentina János és Csonka György laktak. 1560-ban Csebi Pogány Menyhért bizonyosága szerint Jura Péter, ugyancsak feje váltsága végett, újból három jobbágytelket zálogosított el Rozavlyán, ezuttal azonban Dolhay Györgynek s úgy látszik, előnyösebb föltételek mellett, összesen 62 frtért.

A Jurák különben rokonságban álltak a *Sz'ánokkal*, *Barczánokkal* és a *Kománokkal* is, kikről a XVI. századból levéltárunkban szintén találunk két oklevelet. Nevezetesen 1584. május 15. Csebi Pogány György alispán Szelestyci Lád Miklós, Somosi Rád János, Szarvaszói Pap István és Bedői Bedei Márk szolgabírákkal egyetemben bizonyította, hogy Szaploneczai Sztán Simon szaploneczai nemes udvarházát és Zaz, (Szász) Jakabnál zálogban levő szerfalvi nemesi kúriájának felét leányának, Sztán Margitnak, nemes Barczánfalvi Barczán Gergely feleségének adta. Erről a Margitról

1707. márcz. 12. nyíltan vallotta Vánicsfalvi Jura László, György és Tamás, hogy az „nagyanyjuk édes anyja“, tehát az ő szóp-
anyjuk volt s azért mindent el is követtek, hogy visszavált-
súk anyai örökségüknek ezt a részét a szerfalván lakó Szász
Lupultól.

Kevéssel ezután egy esemény százados perbe bonyolít-
totta a Jura-család tagjait.

1587. márcz. 17. ugyanis Somosi Rád László alispán és
Máramarosmegye ítélőszéke előtt Szász Jakab és Sajói Mán
Tivadar felesége, Anucza, vádat emeltek Jódi Márkné, szüle-
tett Jura Tethiána (Ticiama) és vánicsfalvi Jura Csira vagy
Csóra ellen, hogy a Jura László halálával őket illető ötöd-
részt egymagának foglalta le. Az ügyre nagyobb világot vet
az az ítélet, melyet a következő évben a vármegye hozott s
melyet, az alperesek felebbezése következtében, a fejedelem elé
terjesztett. Talán hosszadalma mellett is — mert hiszen egy-
végtében 130 cm. hosszú papirosra van írva — megérdemli
az egész terjedelmében való közlést.

Ebben a magyar levélben 1588. január 19. Somosi Rád
László máramarosi alispán, Jódi Tamás, Veresmarti Maros
Máté s Kövesligeti Román Péter azt jelentette a fejedelem-
nek, Báthory Zsigmondnak, hogy „mikoron mi az elmúlt
87. esztendőben szent Mathias nap után való kedden (márcz.
2) Szigeten ítélőszékünkben volnánk, akkoron Zaz Jakab és
Anicza asszony Nan Tivadarné Sajón lakó nemesek úgy, mint
felperesek egyfelől -- és másfelől Jura Csóra és Jura Théthiána
asszony, Jódi Márkosné Vánicsfalván lakó nemesek úgymint
alperesek törvény szerint való idézetet observálván, mielőnkbe
állván, — az megmondott felperesek az alperesek ellen ilyen
propositiót tőnek per legitimum procuratorem Lucam Fezka-
zy de Sziget: Ez elmúlt esztendőnkben az mi atyánkfiát Jura
Lászlót az Isten kivivé közülünk; felesége, gyermekei mara-
dának árvaságra, mely árvákat az uristen az atyjok halála
után elvivé. Annak az mi atyánkfiának az mi öröksége volt,
tudniillik Vánicsfalván egy nemes udvarhelynek harmadrésze,
ugyanott egy jobbágyülés, kiben Tompos Tamás lakik; Nán-
falván egy ház jobbágy ülésestől, kiben most Csurka János
lakik; Disznópatakán egy jobbágyülésnek úgymint felénél
avagy harmadrésznél nagyobb, kiben régen Nehne Miklós
lakott, melyek Máramarosvármegyében vannak. Mi reánk min-
den pertinentiis szállott; mert azzal én, Anicza, mind atyával
anyával egy ember gyermek vagyok. Én pedig Zaz Jacob, az

én anyám Marinka egy volt Jura Lászlóval, mind atyjával-anyjával. Az felül megnevezett részjóság az mi eleink közt meg volt osztva; külön volt az Tethiana asszonyomé és az Jura Csóráé. Ő kegyelmök — nem tudjuk, mi gondolatjokból — az mi atyánkfia halála után főléten való pénteken kilenez esztendeje mult, hogy az vánásfalvi udvart, az Nánfalván és Disznópatakán való helyeket elfoglalták, azon Vánásfalván való Tompos Tamást pediglen ez nyárban nagy-Bódog-asszonynap előtt foglalták el, kit megbizonyitunk, utcumque hozzányultak in praedjudicium et manifestum damnus nostrum, kit ő kegyelmök nem cselekedhetett volna. Kárt külön mindenikhez hatvan forintot felölük, az jószágot pediglen az törvénytől kezünkhöz kívánjuk.

Az felül megirt alperesek ezt hallván, az felperesek propositiúnak pariáját kívánák az törvénytől, egyebet semmit sem felelvén, mely feleletnek pariáját az törvény megengedé.

Mikoron azért ez elmúlt szent Luceza asszony-nap előtt való kedden Anno 87. (decz. 8) Szigeten ítélőszékünkben volnánk, — az megmondott alperesek az felpereseknek propositiójában megnevezett nap és esztendő felül az paria melleitt kezdenek excipiálni, minthogy nem az volna az nap és esztendő, melyet dato termino készek volnának megbizonyítani és azzal az causát condescensának mondják. Másodsor Jura Csóra ezzel is excipiála: *Én vagyok* — ugymond — *fő és haeres az jóságban*, ők leányágak, azért simpliciter fejedelem parancsolatja nélkül nem kereshetik én tőlem ez jószágot.“

E contra az felperesek: „Elmentél arról, elsőben kell volt recipiálnod, immár megfeleltünk, bizonyásra is vettük; azért tehát non tenet exceptio. Más az, hogy nem osztást kérünk tőled, hanem elfoglalt megosztott részünket.“ Mi nekünk is az mi törvényeink szerint ugy térülhet, hogy az actorok kereshetik az vármegyén oszló parancsolat nélkül is, mert nem osztást kívánnak, hanem az ő elfoglalt részöket kívánják meg tőlük.

Item harmadszor az alperesek így respondeálának: „Ez keresendő jóság miénk, minket illet; benne születünk, benne lakunk is; őket nem illeti. Az ő részük régen náluk vagyon, meg is elégedtek vele, kit megbizonyitunk: adjon kegyelmetek termiust.“

E contra az felperesek: „Mi is megbizonyitjuk minden rendiben feleletünket, hogy az jóság minket illet, őket nem illeti, mert náluk az ő részök; — az mi atyánkfia halála után foglalták el. Kegyelmetek adjon terminust.“

Mi azért mindkét félt kibocsátók bizonyítani tizenötöd napra de propositis. Mikoron továbbá ez elmúlt vizkereszt

után való kedden (január 12.) ezen 88. esztendőben ugyan Szi-
geten ítélő székünkben volnánk, ez megmondott felperesek in
scriptis hozának mi előnkbe egy néhány bizonyságokat, kik-
nek vallásuk így következik:

Első bizonyság *Bud* Timophi sajói nemesember; meg-
eskvén, ilyen vallást tőn: Tiz esztendeje vagyon, hogy *Jura*
László meghalt; és második esztendőben hushagyó előtt való
vasárnap (1579. márczius 1.) mult kilenez esztendeje, hogy az
alperesek elfoglalták jószágát, Tompos Tamást pediglen az
elmult Nagy-Bódogasszony nap tájban. Tudja azt is, hogy
három atyafia vala: *nagyobb Jura Tamás*, *kisebb Jura Tamás*
és *Jura Péter*. Ez felperesnek Záz Jakabnak az anyja és Ani-
cza, *Mán* Tivadarné, nagyobb Jura Tamás leányi voltak; ki-
sebb Jura Tamás leánya, *Jura Tethiána* és Jura Péter fia
Jura Csóra, az alperes; és egyaránt illeti azokat az jószág.
Osztvá is volt köztük.

György András sajói nemes vénember megeskvén, az el-
sővel egyaránt vallá, fejér héten 9 esztendeje az foglalásnak.

György Balázs sajói nemes vénember hite után azont valla.

Donka Elekze (Alexa) sajói nemes, állapodott ember
azont valla.

Cziple Kyphor sajói nemes, megeskvén, hasonlatosan
valla. Az megmondott három atyafiak egyek voltak, az jószág
három részre nézett és osztva is volt. Kilenez esztendeje mult
hogy az Jurák az jószágot elfoglalták, Tompos Tamást pe-
dig ez elmult nyárban Assumptio-táján.

Fede. Krecsul sajói paraszt, *Donka* Miklós jobbágya,
megeskvén, azon módon valla, mint *Cziple* Kyphor.

Ficze János gyulafalvai nemesember megeskvén, vallá:
Tudja azt, hogy három atyafiu volt, *Jura Péter*, *Tamás* és
másik *Tamás*; *Csóra* Pét-rtől való, *Tethiána* kisebb *Tamás*-
tól, *Mán* Tivadarné és *Záz* Jakab, anyja nagyobb *Tamástól*
az jószág egyaránt illik; *Jura Lászlóval* egy volt az két asz-
szony, osztva volt jószáguk mindeniknek.

Moldován Lukács barsánfalvi vénember megeskvén, ha-
sonlatosan valla, ezt hozzá tevén: 9 esztendeje mult Makóné
ünnepében.

Koroly Máté barsánfalvi nemesember megeskvén, vallá:
Tudja, hogy *Jura László* nagyobb *Jura Tamás* fia volt; egy
volt az két felperessel és osztva volt az jószág és az alpere-
seket illeti az ő józága.

Korol Simon barezánfalusi nemesember, hite után vallá:
Ő is tudja azt nyilván, hogy az Nánfalván, Disznópatakán
és Vánicsfalván való jószágot birta *Jura László* ugy, mint
sajátját.

Sztanka Gergely barcsánfalvi nemes megeskvén, vallá: Tudja ő is, hogy Jura László külön bírta az ő jószágát Nánfalván, Váncsfalván és Disznópatakán; osztva volt az többi-től, az halálba holt meg, mely halál ezelőtt volt (kimaradt: hány esztendővel) és másodesztendőben foglalták el az alperesek az ő jószágát.

Maruska Zalul váncsfalusi nemes ember megeskvén, hasonlatosan vallá, az felsőkkel három atyafiú volt, Jura Tamás, másik Tamás és Péter; az jószág osztva volt, az nagyobb Tamás fia volt Jura László és az két felperes és ezeket illeti az ő jószágá. Tíz esztendeje az halálnak, akkor holt meg Jura László.

Moldován Gergely, nánfalusi, hite után vallá: Tudja, hogy ezek atyafiak és egyaránt illeti őket az peres jószág.

Goosa János váncsfalusi nemes ember megeskvén, vallá: Mióta ő emléjti, mind külön volt az Jurák jószágá, osztva volt az három atyafiak között és külön bírta Jura László. Vagyon 9 esztendeje, hogy elfoglalták az Jurák, Tompos Tamást pedig tavaly Makóné ünnepében.

Boló János váncsfalusi nemes esküdt személy az ő esküdségére vallá: három atyafiú volt és három részre nézett az jószág. Jura Tamás ideiben megosztott az jószág; külön bírta. Holta után az fiára, Jura Lászlóra és azután az két leányára, Aniczára és Marinkára szállott. Azokat elházasították és László egyedül maradt benne; ő is meghalván az halálban, azután ugymint esztendővel az alperesek kezöket belenyujtották és (pár szó a hajtásnál kiszakadt) nyárban foglalták el.

Goosa Demeter váncsfalusi hittel azonképen valla, mint Bodor János. *Goosa* Miklós és *Goosa* Simon váncsfalusi nemesek megeskvén, egyaránt vallának. *Goosa* Ferencz váncsfalusi vén nemes ember megeskvén, egyaránt valla Bodor Jánossal, azt hozzá tevén, hogy az elfoglalásnak 9 esztendeje vagyon.

Ez megirt bizonyságokat bevevén, az felül megmondott alperesek mi előnkbe csak egy bizonyságot sem állatának, az derék propositióról semmit sem bizonyítván. Mi annak okáért, az felpereseknek propositiójokat és az mellé való bizonyságokat is megértvén, az mi értelmünk szerint ilyen deliberatiót és sententiát pronunciálánk közöttük: Miért hogy az felperesek bizonyságának vallásiból constál, hogy három atyafiú volt: Jura Tamás, másik Tamás és Péter, kik között az derék jószág megosztott volt, régen mindenik külön bírta az ő részét, az nagyobb Jura Tamásé és az két felperesé volt az jószág külön-külön. Tamás holta után fiára, Jura

Lászlóra szállott, az is bírta; annak holta után az két leányára Aniczára és Marinka fiára Záz Jakabra felperesekre szállandó volt volna, de azok távolb lévén az jószágtól, az alperesek pedig közelebb lévén, utcunque foglalták volna el, ugymint 9 esztendőtl fogva bírták volna. Noha az ő részük is atyjoktól maradott, külön egészen nálok volna; most is azért minden hit nélkül megítéltük az felpereseknek. Eddig való károkra az mint feleltek, tizenötöd napra felbocsátotta őket az törvény ország törvénye szerint; azután ítélő-levéllel kibocsáttatik az viczispán az peres jószág kézbeadására. Az alpereseknek peniglen sulyosnak láttatván, jobban való meglátásnak okáért via appellationis vivék az te nagyságod (a fededelem) székére. Mely causát azon alpereseknek instalására cum tota sua serie az mi hitünk szerint leiratván, pecsétünk alatt transmissioban elbocsátottuk az te nagyságod székére.“

Dr. Márki Sándor.

A ROMÁN NEMZETI TÖREKVÉSEK TÖRTÉNETE ÉS JELENLEGI ÁLLAPOTA.¹⁾

A román nép és nyelv származása, eredete, régi politikai és társadalmi viszonyainak a meghatározása a hazai történet-tudomány legérdekesebb feladatai közé tartozik. A nép történetében, nyelvében még sok a megoldatlan kérdés.

A román grammatikusok és történetírók egyhangu lelkesedéssel kimondották, hogy a románság nyelve, a románság története az övék, hogy saját izlésük, politikai s közgazdasági vágyaik szerint formálhatják mindkettőt.

Ha valamely népnek a történetét el lehetne kezelni úgy, hogy más szomszéd népnek multjával érintkezése ne legyen, a mennyiben tehát más érdekeket nem sértene, még szabadjára lehetne engedni az ilyen felfogást; még meg lehetne engedni, hogy az ily módon bekertelt területen tetszés szerint dolgozzanak a munkások. A baj azonban az, hogy a mikor a román írók ezzel a felfogással saját történetüket saját izlésük és hajlamuk szerint készítgetik, meghamisítják saját javukra azoknak a népeknek a történetét, a melyekkel századok folytán érintkezésük volt.

A román történetíró természetesen leginkább a magyarok történetét szeretné megmásítani. Ezzel a néppel áll politikailag ellentétben, a felett a nép felett szeretné a multban s a jelenben a román faj fölényét kimutatni, hogy számára, mint egye dül álló civilizáló elemnek Keleten a jövőt biztosíthassa.

Ezen törekvéssel szemben a magyar történetíró összegugott kézzel állott. Kicsinyelte vagy nem ismerte a mozgalmat. Sajnos, a magyar történetírás ma sem ismeri a román

¹⁾ Jancsó Benedek könyve. Budapest, 1896. Lampel Róbert kiadása. I - VIII. 1-801 l.

krónikásokat, pedig a két fejedelemség multja nagyon sokban érintkezik a magyar királyságéval. Urechia Gergely, Miron Costin, Neculeea s a többi román krónikás igen sok anyaggal tudnának szolgálni a magyar történetírásnak. A krónikások munkáiban sok a magyar vonatkozás. Háládatos dolog volna a román krónikákat, okiratgyűjteményeket s egyáltalában a román kutforrásokot magyar szempontból revideálni, azoknak tételeit a magyar történetírással összhangba hozni. A krónikák magyar kiadása igen sok szempontból kívánatos volna. A fiatal nemzedék, elég különös, mindenfélére ráadja a fejét; távol eső cseremiz tudományyal imponál; messze fekvő járatlan utakon törtet előre; de nem magát reá veszi egy kis román nyelv, meg egy kis cyrill-betű tudományra, hogy az orra előtt levő népet, a melylyel a magyarnak annyi érintkezése volt s a jövőben még több lesz, valójában megismerhesse.

A román törekvésekről is először idegenek tájékoztatták a magyar világot. Ebben is német nyomokon haladt a magyar s a németek álláspontjához volt kénytelen csatlakozni. Kissé későn. Daczára a tárgy érdekességének és annak, hogy ezen törekvésekkel szemben ellenmozgalmat megindítani és fenntartani nemcsak a tudomány, az igazság érdeke, de egyuttal nemzeti kötelesség is, a munkások száma nem hogy szaporodnék, de ellenkezőleg azt éppen apadni látjuk. Hunfalvy Pál halála után ez az irány képviselő nélkül állott. Réthy László, a hivatott örökös, hallgat; belefáradt, vagy beleunt a további kutatásba, holott az ő ismeretei, az ő munkája e téren megbecsülhetetlenek volnának.

Annál meglepőbb Jancsó Benedek fellépése.

Az országos kérdések között nemcsak a legérdekesebb, de a legfontosabb a nemzetiségi kérdés. Államférfiaink szívesen nem foglalkoztak vele, mert nem ismerték annak sem keletkezését, sem fejlődését, sem mai állapotát.

Jancsó ezen munkája láthatólag kettős hasznót hajt a nemzetnek. Egyfelől a gyakorlati politikus és államférfiu megismerkedhetik a nemzetiségi kérdés keletkezésével, fejlődésével, melyeknek tudása után biztosabb és szilárdabb alapon foghat a baj orvoslásához. A történetíró másfelől látni fogja, hol kell

részletesebb buvárlattal világosabbá, teljesebbé tenni, vagy megigazítani azt, a mire szerző a munka folyamában a gondolkozó olvasó figyelmét, mint a magyar történelem egyik-másik érdekes problémájára, szándékosan vagy önkénytelenül felhívta. Igen helyesen jegyzi meg szerző előszavában: „Kiezővelkeltom az irányt, melyben a további kutatásnak haladnia kell.” Bár új elméleteket munkájában fel nem állít, sőt attól óvakodott is; bár eredetiséget sem hajhász s a felfedező tudós ambícióját is eldobja magától, szerző nevét mégis nemcsak az úttörők közé sorozzuk, de kimondjuk, hogy nálánál jobban a tért eddig be nem világította senki

Rátérve a munka tartalmának ismertetésére, szerző a munkát a román faj „oklevelé”-vel vezeti be. Ismerteti a román közfelfogást, köztudatot a román faj eredetéről, nyelvéről, dácziai kontinuitásáról s jövőbeni hivatásáról Keleten. Nyelvben és vérben tiszta rómaiság, folytonos, szakadatlan dácziai birtoklás: ez a román közfelfogás.

Major Péter a tiszta rómaiságot arra a képtelenségre alapítja, hogy a rómaiak Dácia elfoglalásakor az összes dákokat kiirtották. Dácia római kolóniái így maradhattak távol minden idegen befolyástól. Ez a tiszta rómaiság származásban s nyelvben. A kolóniák utódai szakadatlanul itt laktak Dáciában, a föld az övék volt: ez a dácziai kontinuitás.

Szerző a themára vonatkozó összes anyagot bemutatja. Ismerteti a részben eltérő román felfogást is.

Xenopol szerint Aureliánnal csak a városi nép, az arisztokrácia vonult ki Erdélyből, „a falusi népség, a parasztek és a pásztorok, kik a románizált dák néptől és a római legiók letelepített veteránjaitól származtak, nem vonultak ki.” Ez a népség pedig a hegyek közé vonult. A hegyek közé visszavonult dáko-románok aztán szorosabb összeköttetésbe léptek a sarmatákkal, s miután a sarmat nép szláv nép volt, így a román mindjárt nemzetiségének megalakulásakor nyelvébe és vérébe szláv elemet vett fel. A románok a szlávokkal másodszor az avarok idejében vegyültek. A harmadik román-szláv vegyülés a bolgárok uralma idején volt s az a szlávokkal való vegyülés okozza, hogy a román néppel egyetlen politikai olyan intézmény nincs, melyet a rómaiaktól örökölt volna.

A Major-féle elméletet román felfogás szerint boncsolni nem volt szabad. Demsusian Áron így ír a keletkező ellentétes áramlatról: „a jassyi egyetemi tanár (Xenopol) arra törekszik, hogy hamis elvekkal, képzelt dolgokkal kiírta az ifjúság szívéből a román nemzetiség igaz érzelmeit, megsemmisítvén azt az érzelmet, melyet fentartott idáig az által, hogy ennek az ifjúságnak őseit lealacsonyítja a barbárság állapotába, barbároknak tulajdonítván művelődésüket. Azt kérdezzük, román egyetemi tanár e az, ki először hinti el a szlávizmus magvait a mi országunkban! Hát a jassy-i egyetem történelmi tanszéke fegyver lehet hazánk és nemzetiségünk ellen?”

Szerző kimutatja, minő uton került a kontinuitás elmélete az európai történetírásba és ismerteti a kísérleteket a kontinuitás valószínűvé tételére. Bonfinius ismert ezélatossággal írja meg Mátyás király családjának régi történetét. A román nyelv olaszos képe és hangzása eszébe juttatja a románok dáko-román származását. A Dáciaiban visszamaradt románság a barbár népekkel szemben Bonfiniusnál a római kultúra képviselője. A dáciai kontinuitás humanista álmódosítás eredménye. Itt szerző egy csomóba gyűjti Gibbont, D'Anville-t, Toppeletinust, a román krónikásokat, Thierryt, Ranket stb., levelezeti a kérdést a „Supplex libellus Valachorum“-on át egész a mai napig, kimutatja a román álláspont tévességét.

A kontinuitás érdekében hosszú sora keletkezik a hamisításoknak. A besztercei oklevél (1366) a szentpéteri oláhok birtoklását ezer évnél régibb időre vezeti vissza. Ennek hamis voltát Schuller Károly mutatja ki. Hamis a rezsinári oklevél, a Hurul-féle krónika, melyben a románság szervezete van előírva az Aurelian utáni időben, a fogarasi krónika. — Meghamisították a néphagyományokat. De úgy Vulkán, mint Marianescu kísérletei kudarcot vallottak.

Az eredet kérdését Lucio (1666) nézetének ismertetésével kezdi; Benkő, majd Thunmann (1774) elméletét vázolja. Ez utóbbi a kérdés tudományos fejlődésére már hatással van. Sulzer határozott véleményt ad, hogy a román népelem a Balkán-félszigeten született. Engel közel áll a nézethez. A románság a dáciai eredetiség ügyét a Supplex libellus Valachorum ezimű kérvénybe fekteti le, a melyre Éder és Balla

kimerítően felelnek. A kérdés minden fázisában Hunfalvy Pál és Réthy Lászlóig aprólékosan van tárgyalva. A dáceziai és a balkáni eredetiség felett kemény viták indultak, a melyek a balkáni eredetiség győzedelmével végződnek. Nemcsak a nép, de a nyelv maga is a balkáni eredetiség mellett szól. Egy külön fejezetet szentel szerző a balkáni eredetiségnek, kimutatja az időt, a mikor a románság a Duna balpartjára költözik.

A könyv II-ik része a románság történetét foglalja magában a honfoglalástól a mohácsi vészig. A dáko-román követelések történeti alapja Anonymuselbeszélésén nyugszik. Tuhutum megverte Gelou-t, ki életét is veszté, emberei pedig béke jobbot nyújtottak a magyaroknak. Ebből a békejobb-nyújtásból az összes román historikusak azt következtetik, hogy a magyarok nem hódították meg Erdélyt s a románokat, hanem frigyestültek velük Esküllőnél s hogy voltaképpen a román nép a magyarokat Erdélybe befogadta. Major Péter említi, hogy Tuhutum vitézei vissza is vonultak s Erdély a románságé maradt. A mai Magyarország területén román fejedelemségek léteztek, a Bánságban Glád (Claudiu), Biharban Ménmarót (Mariat, Minor Marius) stb.: így alakultak a későbbi heregeségek Fogarasban, Omlásban és a Maros mentén. A románok, Balceseu szerint, megőrizték alkotmányukat saját fejedelmeik alatt. A románok akkor társai voltak a magyaroknak, nem alattvalóik. Nemzeti féltékenységből, különösen azóta, a mikor a magyar fejedelmek királyi méltóságra emelkedtek, a magyarok behozták a jobbágyságot s úgy kezdtek bánni a románsággal, mint meghódított néppel; a hódítás jogán megfosztották földjeiktől s azt maguk között fölosztván, az ország birtokosait, örökös jobbágyságra vetették. A románok azonban nem türték hallgatással a zsarnokságot, többször föllázadtak ősi jogaik visszaszerzéséért. Már szent István alatt Glád unokája, Optin, véres harcokat vív. Majd a XII., XIII., XIV. században próbálkoznak meg, hogy Erdély és Magyarország története tele van ilyen lázadásokkal.

Innen Jancsó egyenként bonczolgatja a dáko-román történetírásba beékelte többi valótlanosságokat is. A havasalföldi és a moldovai vajdaságok keletkezését a mesék országából a

tények világításába helyezi; — részletesebben foglalkozik a románság állítólagos katonai szervezetével és az 1437-ki parasztlázadást s az ezzel kapcsolatos unióját a három erdélyi nemzetnek a történelmi adatok és tények igazolásával a magavalóságába mutatja be. Érdekes a románság erkölcsi állapotáról szóló fejezet a mohácsi vész előtt. Siralmas kép. Majd a törökök elfoglalják a Balkán-félszigetet; új viszonyok és állapotok keletkeznek; a román fejedelemségek és a magyar királyság szerepe a törökök elleni küzdelemben terjedelmesen van tárgyalva kitérítésével Mátyás király keleti politikájának.

A könyv III-ik része a románság állapotával foglalkozik az önálló erdélyi fejedelemségek alatt. A dáko-román historikus a mohácsi vész után keletkezett harcokból kiemelnek két egyént: Rares Péter vajdát és Majláth Istvánt; mindkettőt, mint a dáko-romanizmus hőseit magasztalják. Előbbi a régi Dácia-t akarta volna visszaállítani, emez Erdélyből egészen önálló oláh vajdaságot készült teremteni török főhatóság alatt. Sok surlódás, viszály és harc közben 1542-ben kezd a tordai országgyűlés az önálló Erdély organizációjához fogni. A három nemzetnek 1437 ki unióját megerősítik; minden törekvés oda irányul, hogy Erdélyben egy külön, önálló állam létesüljön, a mi 1556-ban a kolozsvári országgyűlésen, a hol az erdélyi fejedelemséget újból szervezték, sikerül is.

Az erdélyi gyulafehérvári román püspökség eredetét a román historikusok szintén a mesék országába kergetik. E szerint az első román püspök Ulfilas lett volna, a ki tudvalevőleg a góthok püspöke volt. A bulgáriai románság az ochridai érsek alá volt rendelve. Ez a függőség még a megalakult román vajdaságokra is kiterjedt. Az erdélyi románok a bukaresti püspök hatósága alá tartozik. A gör. keleti hierarchia Erdélyben a XV-ik század végével csak fejlődése csiráiból kezdett kibontakozni. Megalakulása csak a XVI-ik században s egyenesen a reformáció következtében ment végbe. 1556-ig sehol sincs említés téve sem oklevelekben, sem országgyűlési végzéseken román püspökről. 1557-ben teszi Izabella királyné a felső-diódi kolostor igumenjét püspökké. A tordai 1279-ki országgyűlés 3-ik artikulusa kimondja, hogy az oláh papok

inagoknak tetszés szerint választhatnak püspököt, a kit aztán a fejedelem is megerősít.

Popea Miklós azt mondja: azért volt az erdélyi gör. kel. román metropolitának székhelye Gyula Fehérvár, mert Dácia székhelye Ulpia Trajanából csakhamar áttételezték Apulumba. (Gyula-Fehérvár). A mi szintén mese, mert Gyula-Fehérvár éppen az erdélyi fejedelmek itt lakása révén lett az oláh vladikák székhelye.

A következő fejezetben Moldva és Havasalföld története adatik elő az erdélyi eseményekkel kapcsolatban. Különösen Mihály vajda ideje és tényei vannak részletesen tárgyalva. Az időpont, melyben Mihály vajda elfoglalta Havasalföld vajdai székét, különben is nevezetes és nagy jelentőségű korszakra esett. Az európai közvélemény telítve volt egy nagy európai koalíció eszméjével, melynek célja a töröknek Európából való kiűzése volt. Bécsben nagy sulyt fektettek Erdélyre, de Havasalföldre is. Báthori Zsigmondot könnyű volt a szövetségnek megnyerni. Havasalföldet 64 évnyi nyomorult kormányzás a tönk szélére juttatta. Mihály nyomorúságából csak úgy szabadíthatta meg az országot, ha csatlakozva Báthori Zsigmondhoz, támaszkodva a nyugoti hatalmakra, a törököket országából kiűzi. Uralkodásának második évében a törököket országában lemészároltatta, ekkor Mihály már nem csak védelemre szorult, de támadnia is kellett. A román történetírók itt ismét felvetik a román nemzeti hadsereg kérdését. Báthori Zsigmond ura lesz az egész régi Dáciának. Balcescu román történetíró szerint Zsigmond ezt a címet viselte: regnorum Transilvaniae, Moldaviae, Valachiae, Transalpinac et sacri Romani imperii princeps. „Báthorinak ez a meggondolatlan nagyravágyása nyitotta meg a románok szeméit, őket arra emlékeztetvén, hogy nekik ősi örökségük a dáciai királyság.“

Mihály vajda lelkében — a román historikusok szerint — a dáciai birodalom eszméjét Báthori Zsigmond költötte fel. Szerző Mihály vajda győzelmeit, képességeit tárgyilagosan méltatja. Erdemeiből mit sem von le, leszállítja azonban a nevéhez és korához fűzött sok képtelenséget. Helyreállítja az igazságot, Mihály vajdát első sorban a székely hadak és vezérek tették nagygyá. A román historikusok elmélete sze-

rint: A magyaroktól leigázott románság, mihelyt Mihály vajda Erdélybe tört a dácziai királyság megalkotása végett, azonnal fegyvert fogott s elhatározta, hogy a magyarságot őseinek földéről kiirtja. Mihály érdeke azt parancsolta volna, hogy az erdélyi parasztság e mozgalmát támogassa. Azonban ő helytelen politikát követve, a magyar nemességre támaszkodott, a mely őt, mihelyt alkalmá nyilott, megbuktatta.

Bethlen Gábor s a két Rákóczi uralkodása román szempontból a legfontosabb s a legérdekesebb is. A román irodalom alapjait ők teszik le. A fejedelmek ezéjja volt iskola és irodalom útján reformálni a románokat. Kifogyhatatlan adatbőséggel és részletességgel tárgyalja szerző a kulturális és politikai viszonyokat, és állapotokat, Rákóczi tervezetéseit, politikáját, a vajdákval való összeköttetéseit, házassági terveit Vasilie Lupul leányával stb. A protestáns oláhok Erdélyben egyre szaporodnak ezen időben. A dákó-román historikusok az áttérést borzadalmas embertelenségekhez fűzik; üldöztetés, kegyetlen kinzás eredményének tüntetik fel a protestantizmus eredményeit a románság között Erdélyben. „Nagyon sokat szenvedtek ezen időben — mondja Barnutz — a románok a magyaroktól és sok elekelő román hagyta el atyai hitét . . . az érsekeket arra kényszerítették, hogy kutyakölyköket kereszteljenek gyermekek helyett, s ha nem akarták megtenni, hát vesszővel vagy bikacsővel verték meg, mint Száva érseket.“

Egyáltalában ez a hang végig huzódik a román historián. Célja nyilvánvaló, a gyűlölséget állandóan táplálni a két egymásra utalt nép között. Jancsó könyve ezen törekvéssel szemben mindenütt tárgyilagos, igasságos és határozott.

Az utolsó részben a románság állapotával foglalkozik szerző a „Leopoldi diplomától“ II-ik József trónra lépteig. Papiu Ilarián nyomdokán Bróte Jenő kifejti azon nézetét, hogy Erdély Magyarországgal nem állott és nem állhat más kapcsolatban, mint a a Habsburgok monarchiájának bármelyik örökös tartománya az uralkodó személyének azonossága által. A legújabb román nemzetiségi mozgalmak által termelt memorandumok ép ezt az álláspontot foglalják el. Ezen

tanítások szerint a Leopoldi diploma Erdélynek olyan magna chartája, mely nem csak tartományi autonómiát biztosított az országnak, de egyuttal oly elévülhetetlen jogokat is az erdélyi románoknak, melyektől őket csak is az ő akaratuk és beleegyezésük nélkül létre hozott unió fosztotta meg. Ugy tünteti fel Erdély tartományi autonómiáját, mintha az nem a magyar nemzeti érdekekből fakadt volna, hanem az lett volna a célzata, hogy a magyar állami érdekek rovására a román nemzetiség külön jogait biztosítsa. Természetes, ez a főfogás a történelmi tényekkel, a magyar közfelfogással merőben ellentétben áll. Mert már a bécsiek terve mindig az volt, hogy Erdélyt, mint fegyverrel elfoglalt és biztosított tartományt, beleolvasszák örökös tartományok módjára az imperiumba, hogy így annál könnyebben keresztülvihessék Magyarország leigázását is, de az erdélyi államférfiak e törekvéssel szemben mindent elkövettek, hogy megmentsek Erdély lehető legnagyobb fokú önállóságát. — A románság, mikor Erdély autonómiáját követeli, közjogi falsumot követ el, mert nem azt az autonómiát érti alatta, a melyet a Leopoldi diploma biztosított, hanem a melyet azon 1863-iki császári leirat helyez kilátásba, mely Erdély közjoga ellenére a hírhedt Landtagot N.-Szebenbe összehívta.

Szerző részletesen foglalkozik az erdélyi románság vallási uniójával. Az első lépés ebben a kérdésben Bécsből indult. A román politikusok fogása ebben a kérdésben úgy tüntetni fel a dinasztziát, mint a románság pártfogóját szemben az elnyomó magyarsággal. „A románság dinasztieizmusa — mondja Janesó — első sorban abban az ellentétben bírja egyik főforrását, mely a magyar nemzet és a Habsburg-dinasztia közötti időről-időre felmerült.“ Ez a dinasztieizmus a vallási unióval kezdődik.

Hogy az oláhokat katolikus hitre térítve, a diploma sérelme nélkül, miként lehetne a katolikus egyházat, hívei számát is tekintve, Erdély leghatalmasabb egyházává tenni, Baranyi Pál jezsuita (Gyula-Fehérvárt) vette észre és így ő tekinthető a románok uniója megpendítőjének. — Már 1692-ben küldött I. Lipót egy rendeletet Magyarország kormányához, melyben kijelentette, hogy az ország minden gör. kel

papja, a ki elfogadja Rómával az uniót, teljesen egyenjogú lesz a katolikus egyház papjaival, — de ennek mi eredménye sem volt. Teofil román püspöknek Baranyi tudomására hozta, hogy ha azt a négy pontot, a mely Rómában az unió feltételeül tűztek ki, elfogadja, nemcsak az egyesült papság lesz egyenjogú a kath. egyház papjaival, de a román nép anyagi és társadalmi helyzetén is javítani fognak. Az első egyházi zsinatot 1697 február havában tartották meg e tárgyban. Teofil halála megakasztotta az unió ügyet. Utána Athanasius püspök következett, a ki 1698 október havában új zsinatot hívott össze. Ezzel az áttérési nyilatkozat meg lett szerkesztve, a mit Baranyi Bécsbe terjesztett fel.

Az uniónak azonban csakhamar ellenségei támadtak. Ellenezte az egyesülést Brankován vajdával egyetemben a bukaresti metropolita is, a ki több kaluger társaságában Braszóba érkezett, hogy ottani híveit a hitben megerősítse s ellenállásra buzdítsa. Ezen izgatásnak nemsokára eredménye lett. Nagyszeghi Gábort megbízták egy tiltakozás szerkesztésével. Ettől kezdve a kellemetlenségek, lázongások hosszú sora következett, a román püspökök egymás után következtek, de az egységet az egyházban helyreállítani képtelenek. A görög keleti és a görög katolikus egyház híveinek egymás közötti villongása az államhatalom, a hadsereg beavatkozását vonta maga után. Visarion és Sofronius kalugerek izgatásai a csodákkal határos ellenállásra buzdították a görög keletieket, s bár püspökük nem volt, mindig akadt egy-egy vezető, a ki a harezot az unió ellen felvegye és folytassa. Első felszentelt püspökük az unió után a görög keletieknek Nikities Gedeon volt, akit 1783 november 6-án neveztek ki s a karlóczai patriarcha hatósága alá rendelték. Bár a harez a román egyház egész erejét elfoglalta, a görög katolikus püspökök, minő egy Klein Innocentius, Aron Péter és Maior Gergely, az adott új viszonyok között igen sokat tesznek a román kultúra érdekében. A balázsfalvi iskolák alapjai lerakotnak, a püspökség vagyoni viszonyai rendeztetnek s románság Rómával szorosabb érintkezésbe jő az által, hogy a püspökség tanuló ifjakat küld a De Propaganda Fide collegiumba.

Igen érdekesen vizsgálja szerző a románság e korszakbeli vándorlását, a romániai funarióta uralmat, a jobbágyság s a katonaság kérdését. Mindenütt rámutat a hibákra, az okokra, a melyek a románság eltérő felfogását a hazafiság kérdésében megteremtették.

A faji és nemzeti öntudat mind kezdett lassanként ébredni? A katonai kormányzat készkarva emlékeztette a románokat arra, hogy diesség rómaiak ivadékai, mert ily módon gondolták a népben a katonai erényeket kifejleszteni. A már gondolkozni kezdő papság s a lassanként mégis csak szaporodó intelligencia a román graniésárokbán mindinkább megszerette Traján legionariusainak utódait látni. Mária Theresia a II-ik román határőrezred zászlójára e jelszót iratta; „*Vir-tus romana rediviva.*“ A román határőrezredekben a román tiszték egyre számosabbak, kiknek lelkében a dinasztikus érzelem mellett helyet találnak a politikai román aspirációk is, melyeket a román intelligenciában Klein Innocentius ébresztett fel. 1791-ben nem csak a két román püspök, hanem a két határőrezred tisztjei is kérvényeznek II-dik Leopold királynál, hogy az ország törvényhozása a román népet igtassa be negyedik nemzetnek Erdély nagyfejedelemségében.

Igy rakodtak le lassanként a románság politikai, társadalmi és kulturális alapkövei.

HUNYADMEGYEI EMLÉKEK.

I.

A Hunyadiak emléke a románság között.

Hunyadmegyéről, a nagy Hunyadiak földéről fogok írni. A sok közül kiválasztok egy kicsinyke képet.

Az ethnographia nem keresi a történeti igazságokat és a történelem, a mely a történeti igazságok felderítésére törekedik, az ethnographiára támaszkodik mégis.

Igen, mert a nép hitében, gondolkozásában mindig van valami igaz, nem hiába maradt hátra a mondás: *vox populi vox Dei*, a nép szava Isten szava.

Minden ember a maga mesterségét folytatja. Az erdön keresztül haladó kádárt a dongáknak való törzsek fogják érdekelni; a költőt a titokzatos félhomály, a lombok csevegése, a néma csend, meg a vadgalambok bűgása. A romok között elhaladó geologus előveszi kalapácsát s megkopogtatja a köveket, én a romokhoz fűződő mondákat szeretném hallani. Az egyes vidékeken bodorgó különféle tudós összefogdossák a bogarakat, leszakítják a virágokat; engem a nép érdekel, az ugynevezett parasztnak a hite, gondolkozása, meséje bocs-kora és mindaz, a mit a népszellem a maga természetes egyszerűségében elénkbe állít.

Apa trece, petrile remán, — a víz elfoly, a kövek maradnak, mondja a román. Az urak szokásai, erkölcesei változók, elfutók; a nép az a mederfenék, a melyen az idők emlékei, hagyományai lerakodnak. Minden időből rábukkanunk egy-egy emlékre, csak kutatnunk kell, csak nem kell sajnálni a fáradságot a paraszttal foglalkozni.

A millennaris ünnepélyek műsorában Hunyadi János

emlékének is jutott egy pont. Nem a hivatalos világ rendezte azt, hanem Hunyadvármegye, a nép. A zajkányi egyszerű emlék-oszlop leleplezésénél nem is láttunk minisztereket, nem is voltak jelen piktorok, hogy megőrökítsék az ujonnan készült fényes öltözeteket . . . minek örökítenék? hisz a nép maga örök, öltözetében nincs divat, a piktor felesleges munkát fog végezni, ha lefesti milyen volt ma, mikor a nép olyan volt századok előtt, és olyan lesz századok után.

Hogy a történelemmel hamar végezzek, ide igtatom, mi van a *zajkányi* emlékoszlopra felírva:

„Hunyadi János 15.000 vitézével az 1442 év szeptember 6-án e szorosban verte szét Schabeddin beglerbég Erdélybe nyomuló 80.000 főnyi török seregét. E dicső fegyvertény örök emlékezetére állítá ez oszlopot Hunyadvármegye közönsége a honfoglalás ezredik évében, 1896.“

Hátszegről szeptember 6-án indultunk el. Mi nem csatlakoztunk az itt összegyűlő menethez, előre mentünk, hogy a menet érkezését láthassuk. Szép nép, gazdag föld, festői tájak. Hátszeg vidéke gyönyörű. A nép ünneplő ruhájában ellepte az utakat. Mindenki sietett Zajkány felé, a hol nagy dolgok fognak az nap megtörténni. Ennek a népnek tudatában, hitében van, hogy Hunyadi János vele verte tönkre a török hadakat; látszik az a tudat az arezán, büszke önért az egész kifejezésben. És az a nép hiszi, hogy Hunyadi Jánoshoz vérrokonság is fűzi; Zajkányban a Hunyadi emlékoszlop tövében elterülő faluban, a Hunyadi rokonságot erősen tartják.

Elértük *Várhelyet*, (az egykori dák Szarmizegethusát, a római Ulpia Trajanát, románul Grădístet.) A kiásott római amphiteatrum dombja el voltak lepve a kíváncsian várakozó néptől. A legszebb tarkaság, a legnagyobb színpompa az öltözetben. A ki tud és szeret képzelődni, első tekintetre a Traján oszlopán előforduló alakokra gondol. Mintha felelevenednének és a romok felett járnának. Annyi bizonyos, hogy azokhoz a romokhoz a felette kíváncsian várakozó nép nagyon talál.

A Várhely előtt elterülő réten tábornok ültetett száz meg száz lovas. A lovasok száma egyre szaporodik. Apró értel-

mes lovakon, megtermett, kemény alakok, festői öltözetben. A *lunkányiak* különösen kitűntek fekete kucsujukkal; mind-megannyi vas ember.

Nem vártuk meg a banderium megalakulását, mely a hátszegi hivatalos népre várt, hanem siettünk Zajkányra, hogy valamely magaslatról a felvonulást megláthassuk.

Zajkányban az emlék-oszlop környékét ezer meg ezer ember foglalta el. Románság mind. A szomszéd Kraşsó-Szörény népe a maga utólérhetlen festői öltözetében szintén ide tolt. Jó kedv, öröm; — incselkedő deli ficsorok és felkaczagó leányok; tréfás öregek, fiatal menyecskek zsvajva vásárszerű alakot adott a képnek.

De ni ni — minden ember az országútra néz, — néma csend állott be. A távolban porfelleg emelkedik az országút fellett, mely egyre közeledik. Jó a banderium — a menet. A mikor láttam a pajzán lovakon tova iradó festői román alakokat, eszembe jutott a Nibelung éneke, hogy a monda szerint mikor Attila Krimhilda eleibe ment, előtte a kíséretet hűbéres királyok képezték. Előljárt, az *oláh herceg, Romunc.*

Romunc Wlahnlant hercege

Hétszáz lovagja élén először tért ide,

Ugy szálla mindmegannyi mint a szálló madár sok fürge daliával.

Valóban a szálló madár nem volt sebesebb a büszke lovasoknál. A menet megérkezett. A négy herold riadója elhallgat, — a lovasok tajtékozó lovaikkal elhelyezkednek az emlék-oszlop előtt.

Még a hivatalos világ nem kezdette meg az ünnepséget. E közben láttam én a leglélekemelőbbet.

Felvezet egy ember a dombra négy gyereket. Közökben őszi rózsá, georginából összeállított koszorú — megkoszorúzóak Hunyadi János emlékoszlopát.

— Hogy hívnak téged gyermekem! szólítám meg az első.

Tört magyarsággal így felelt:

— Engemet *Hunyadi Jánosnak* hívnak!

— Hát tégedet leánykám!

Szintén tört magyarsággal felelt:

— Engem *Hunyadi Erzsébetnek* hívnak!

Az egyik boeskorban volt, nem gondoltam, hogy az is Hunyadi legyen.

— Hát tőgedet fiaeskám!

— Engem *Hunyadi Lászlónak* hívnak.

A negyedikre már én fogtam rá, hogy az bizonyosan *Hunyadi Mátyás* lesz, de nem tatáltam el.

Zajkány népessége három román család tagjaiból állott: a *Bocsáth*, a *Fiáth* és a *Hunyadi* család tagjaiból.

A Hunyadi-család lett a hatalmasabb.

A falúsbirói tiszt is a Hunyadiak kezében van: a jelenleginek a neve *Hunyadi János*. A családban az a törvény, hogy az első szülött fiú mindig János legyen. A család Mátyás királyt, úgy látszik, fúmagálta, mert, mint mondják, színtén törvénytényé emelkedett, hogy a családban *Mátyás* nevet ne kaphasson senki.

A zajkányi Hunyadi család nagyon büszke az ő magyar nemességére s annyira aristokratikus, hogy például a gróf Hunyadi-családot lenézi. Ők is úgy tartják, hogy azok nem jóféle Hunyadiak. Sőt azt is beszélük, hogy a gróf Hunyadi-család ősei a zajkányi Hunyadiakhoz fordultak, hogy ismernek el a rokonságot, de az ajánlatot visszautasították.

A nép ajkán maradt a zajkányi csata emléke, a hadállásról is tudnak mesélni. A nép tudni véli, hogy a törökök két nagy részre oszolva hatoltak be a Vaskapun, az egyik rész *Pauczárnál*, a másik rész Zajkány előtt táborozott. Hunyadi *Bukova* felől jött, tönkretette először az egyik serget, azután a másikat. A két török sereg nem is tudott egymás pusztításáról.

Ezeket jegyeztem fel futólag a Hunyadiakról a hunyadmegyei románság között.

Moldován Gergely.

AZ AVASI ROMÁN NÉP.

Az avasi román ember háza többnyire patiesből s fából, ritkán vályogból épült, szalmával vagy zsendelylyel fedett, négyzet alakú épület, mely áll két részből: egy pítvarból és egy szobából. A gazdagabbaknál kamra is van, hol az eleséget tartják. A szobát lakásra használják, míg ellenben a pítvart különösen a szegényebbek, istálólul használják különösen télen.

A mily egyszerű a ház, épp oly egyszerű annak butorzata is, mely áll egy — nagy ritkán — két ágyból, asztalból, egy karosládából, meg egy hosszú lóczából, mely a kamara mellett terül el. A butorzathoz tartoznak a falakra felagga-tott tányérok meg kendők, úgyszintén a ház díszítésére szolgáló lepedők, melyek egy-egy rudra vannak kiterítve minden fal irányában.

A házhoz tartozik az udvar a gazdasági épületekkel, melyek az illető egyén vagyoni állapotához képest állanak: istálólból, sertés- és tyukolból.

A nép öltözete általában nagyon egyszerű úgy a hétköznapi, mint az ünnepi. Hétköznapiokon a férfiak vászonból készült gatyát és rövid inget viselnek; a nők szintén vászonból készült szoknyát (pendelyt) és hozzávaló rövid inget (späcel). Az ünnepnapon viselet annyiban különbözik, hogy úgy a férfiak, mint a nők eszimat huznak fel; a férfiak meg a tűszőt is, a ruha pedig finomabb anyagból készül. Télen a férfiak ruházását harisnyából készült nadrág (cioareci) és ujjas, meg guba képezi, az asszonyok közül maguk szötte gyapju szeknyát viselnek.

Főoglalkozásuk nyáron általában a mezőgazdasági munka: tengeri, krumplici, ritkán buza és zab vetése s annak művelése, úgy szintén a szénagyűjtés. Nyárban épp úgy mun-

kálkodnak a nők is a mezőgazdaságnál, mint a férfiak; a kaszáláson kívül minden munkát együtt végzik. Télben a férfiak a ház körül foglalkoznak, a nők többnyire fonnak.

A nép időtöltése nyárban ünnepnapokon a fiataloknak táncz, az öregebbeknek még társasmulatság, mely abból áll, hogy összegyűlekeznek egy vagy két helyen s ott pálinkáznak.

Az egész vidéken csak két játéknem van meghonosulva: a bujósdi és a labdajáték. A labdajátékot tavasszal böjti napokon a felnőtt legények is űzik.

A nép eledele nagyon egyszerű: paszuly, krumpli, káposzta s nagy ritkán hus. Kedves eledele a puliszka is (tokány) tejjel és túróval. A mit esznek reggel, azt esznek egész nap. Eledelök minden időszakban egyforma, kivéve a nyarat, a mikor többnyire tejet esznek. A vidék speciális kedvenc eledele a rántotta kolbászzsal, mely csak nagy ritkán és kivételes esetekben fordul elő (pl. leánynezés alkalmával).

Az emberek reggel: Jó reggelt — bună demineața; délelőtt jó napot — bună ziua; este, jó estét — bună sara, köszöntésmóddal üdvözlik egymást. Előfordul még: Jó szerencsét — noroc bun; adjon Isten — deie Domneșău bine, noroc si bine stb. köszöntésmód.

A háztartásban nagyon sajátos szokások uralkodnak. A férfi a házfeje, mindenkinek parancsol, a nőnek (feleségnek) vele szembe nagyon alárendelt szerepe van. A tálból is — evés közben — először a férj vesz eledelt, csak azután a feleség és a többi családtagok. Az asszony férje tudta nélkül semmit sem tesz pl. sem nem ad el, sem nem vesz valamit. még azon esetben sem, ha az láthatóan előnnyel járna. A többi családtagok is mind feltétlen engedelmességgel viselkednek a család fővel szemben, de azért valamennyien te-nek szólítják, még a legkisebb gyermek is.

A román nép az Avasba minden ünnepet megszokott tartani. Vannak azonban helyi ünnepek is mint pl. a templomfelszentelési ünnep évfordulója (pražnie), a mikor nagy vendégségeket szoktak tartani a szomszédos községbeli jó barátokkal és rokonokkal.

A mily regényes alak az alföldi csikós, az alföldi magyar ember szemében: ép oly romantikus az avasi román

ember előtt a juhász. Ő benne összpontosul minden oly kellék és tulajdonság, melyek valódi hőssé emelik. A juhász, bátor, ki megverekszik a medvékkel; erős, ki a fát gyökerestől huzza ki a földből; jellemes, ki adott szaváért meghalni is kész s e miatt roppant tekintélynek örvend. A többi pásztorok a juhász mellett egészen eltörpülnek, míg ellenben a juhász oly előkelő alak, hogy a bokotánnék még az udvarlását is szívesen elfogadják.

Az avasiak nyelvében igen sok magyar szó van meghonosítva: astaliş, lacatiş, coaciu, cismar, lampă, cismă, sătă, botă, hordău, firisău, birău, cosarcă, mulăţag, slugă, pălincă, cosar, cicinău, uşag, pipă, dohan, bagău. stb.

A román nyelv hangtanilag e vidéken igen sok eltérést mutat az egyes tájak szerint. Így pl. a máramarosi ember így mondja, hogy jöjj: iină; az avasi román ember meg: zindă. Ugyancsak az Avásban az „ny” a hangsúlyozásnál egészen elmarad. pl. Pune pe car. A pune szóban az „n” egészen tisztán hangzik, míg másutt a „n”-et „ny”-nek hangoztatják.

A családnevek többnyire magyar eredetűek: Csorba, Csicsó, Kiss, Szeőke, Hosszu, Lakatos, Szilágyi, Berese, Csáky, Veres stb. Határnevek: Strungi, Brobi, Stanca, Cruceşoară, Buian, Loză, Ferice, Plai stb. *Pietrossa, Hegyise.*

Az avasi román ember állatjának többnyire magyar nevet ad. Így:

- a) a teheneknél: rendes, virág, bokor, szilaj, sűgár.
- b) ökröknél: csákó, lombár, hegyes, bimbó, daru stb.
- c) lovaknál: kígyó, deres, vándor, fakó, csillag stb.

Az egyes természeti tünemények közül csak a szivárványnak van e vidéken jelentősége, *ugy hogy ahol az leereszkedik, a vízzel együtt az ott található embert is magába szivja fel, mely esetben a fiuból leány és a leányból fiu lesz.*

Az időjárásra nézve az avasi embereknek meg van a maguk csalhatatlan jelzőjük, s ez nem más, mint a szomszéd község harangjának a kongása. Ha a harang kongása nagyon élénk, biztos jele, hogy eső következik, ha pedig tompa, az jó időt jelent.

A husvéti ünnepet, mint általában mindenütt, meg az

avasi román emberek is nagy áhítattal ünneplik. Az összes ünnepek közül tulajdonképeni ünnepszámba leginkább a husvéti ünnep jó a legnagyobb mértékben, mert akkor még a szegényebb ember is, legalább 3 napig, míg az ünnep tart, buzalisztból készült pászkát eszik. A pászkának igen nagy jelentősége van, mert azt először felszenteli a pap a templomnál, s csak akkor kerül az asztalra, ha a felszentelési szertartáson keresztül ment. De nemesak a pászkát szokták felszentelni, hanem mellé tojást, szalonnát, kolbászt, sót, sőt még pálinkát, meg a bort is felszentelik s ezek is csak akkor kerülnek az asztalra, ha már fel lettek szentelve. Husvétkor kiváló szerep jut a piros tojásnak is, különösen a fiatal-ság közt:

A karácsonyi ünnep szintén olyan magasztos, mint a husvét, esakhogy míg husvétkor pászkát sütnék, addig karácsonykor az elmarad. Szoktak a kántálóknak perecz-alaku kalácsot sütni, különösen az előkelőbbeknél, s azt akkor adják át, mikor a kántálást (az éneklést) elvégezték. Kántálni csak éjfélig szoktak, éjfélkor templomba mennek, mely után a kántálás megszűnik.

Ujévkor, vagy mint mondják, kis karácsonykor, ugyanazok a szokások fordulnak elő mint karácsonykor, esakhogy kisebb mértékben.

Marosán Viktor.

KÖNYVÉSZET

(Román könyvek.)

Șăinean Lázár: Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele învecinate și ale Tuturor popoarelor române. Studiu Comparativ. Bukurești Lito-tipografia Carol Göbl. (A román mesék kapcsolatban a régi klasszikus legendákkal s a szomszéd, valamint az összes román népek mesevilágával.) I—XIV, 1—1111 lap.

Az akadémiai jutalomban részesített terjedelmes munka I. Károly királynak van ajánlva. Nagy érdekű és becsű, a mely díszére válnék. bármely irodalomnak. Két részből áll. Az első részben a mesével foglalkozik általánosságban. A mese eredete után kutat az egyiptomiaknál, hinduknál, görögöknél a rómaiaknál; a kérdést levezeti a középkoron át a jelen korig. Természetesen egyttal az egyes mesei alakok eredetét is megállapítja, hogy aztán beilleszthesse a II-ik, különleges részbe, a mely tisztán a románság meséivel foglalkozik.

Șăinean a román meséket három nagy csoportra, a csoportokat körökre osztja, ezekben pedig felállítja a típusokat Ilyetén formán a román mesevilág tudományosan fel van dolgozva. Kimutatvák mindenütt az eredeti és az átvett vonások és alakok a román mesében. Ez a munka nagy értékű a magyarra nézve is, mert a magyar mesevilágot is átöleli ott, a hol az a román mesével érintkezik, mindenütt tárgyilagosan az eredetiséget megállapítja. Az egész mesevilág irodalmát bemutatja *Șăinean*, s megmagyaráz minden román mesei tárgyat és alakot.

Az, a ki a magyar-román mesét meg akarja magyarázni, ezta könyvet nem nélkülözheti. Igen érdemes dolog volna a román meserészt magyar nyelven kiadni, ez által a magyar mesében sok minden meg volna magyarázva, a mi ma még homályos.

Poporul. Foaiă economică. A magyar kereskedelmi miniszterium adja ki, román közgazdasági lap, a román nép számára. Ára egy évre 1 frt 50 kr. Rendkívül hasznos vállalat. A román nép el van látva mindenféle politikai lappal, a mely bizony eszmevilágát inkább megzavarja. Jól teszi a kormány, ha ő maga, hasznos dolgot nyújt a népek.

Tribuna poporului. Russu Juan Siriannul szerkesztésében jelenik meg Aradon, újévtől. — A Tribuna, Droptatea, Gazetta Transilvaniei, Telegraful Roman, Foaiă poporului után ez a lap valóban feleslegesnek mutatkozik. Az újabb generatio, az ifju románok lapjának vallja magát.

Enciclopedia Română. Az erdélyi román népznevelő társaság adja ki. Megjelent belőle már a II. füzet, Krafft W. kiadásában N.-Szebenben. A mű két kötetre van tervezve, 60—60 ivnyi tartalommal, illusztrációkkal. A román világot ismerteti. Szerkesztője Dr. *Diacomovich* Kornél.

Goldis László: Istoria patriei. (Hazai történelem.) A román népiskolák számára: Ciureu Miklós kiadásában Brassóban. Ára 25 kr.